

דעות היום

אופיר העברי

אדרבה, נתקן את כל חוקי היסוד

מסתבר שהיעדרה של המילה "שוויון" בחוק הלאום מטריד שורה של משפטנים בכירים, המעלים הצעות לשינויו. אולי עדיף שלאחר תנומה קלה, יהדהרו מעט בתרומתם להתפתחות החוקתית שהביאה אותנו עד הלום.

בעבר לא היה כלל צורך בחוק מסוגו של חוק הלאום. מחויבותה העליונה של ישראל לשליחותה כמדינת הלאום של העם היהודי ניכרה בכל מערכת החוקים. היבטים כמו עלייה, התיישבות, ביטחון, חינוך, תרבות, מדיניות קרקעות ועוד – נשקלו במשך רוב שנות קיומה של המדינה מנקודת מוצא זו. האם חיינו אז תחת משטר דיכויי אפל, עד שבג"ץ שחרר אותנו? ברור שלא.

מראשית ימיה הנהיגה התנועה הציונית אתוס דמוקרטי, בזמן שברוב מדינות העולם כלל לא התקיימו משטרים דמוקרטיים. נשים יכלו לבחור ולהיבחר לכל תפקיד כבר מהקונגרס הציוני השלישי (1899), עשורים רבים לפני צרפת, בריטניה וארה"ב. כך גם המדינה: למרות שישראל מוגדרת במגילת העצמאות כמדינה יהודית והמילה "דמוקרטיה" אינה מופיעה בה, פעלה ועדיין פועלת בישראל דמוקרטיה מפוארת; אזרחיה הערבים יכלו לבחור ולהיבחר, אפילו כשהתקיימו מלחמות דמים עם מדינות ערב.

השינוי הגדול הגיע ב"הפיכה החוקתית" של 1992, כשחוקי יסוד הועברו במחטף לילי במליאת כנסת דלת משתתפים, ומאוחר יותר גובו בשורת פסקי דין. כך, ברוח המהפכה שהוביל נשיא ביהמ"ש העליון, אהרן ברק, נולדה הגדרתה של ישראל כמדינה יהודית-דמוקרטית, והרגה שתי ציפורים במכה אחת: ניגוד שקרי לצד שוויון לכאורה בערכם של שני המרכיבים. היווג המאולץ מכרסם מאז ביכולתן של הכנסת והממשלות לקדם מטרות לאומיות משמעותיות. עדיף היה אלף מונים להגדיר את ישראל כמדינה יהודית, שיש בה שוויון אישי ואזרחי בפני החוק, בחירות דמוקרטיות, וזכויות אזרח וקניין. במקום זאת קיבלנו צירוף רעיל, שהשפעתו הרעה רק התחזקה מאז בידי ממשיתו של ברק על כס נשיאות העליון.

דורשים להכניס סעיף שוויון לחוק הלאום? בבקשה, אך רק בתנאי שגם בשאר חוקי היסוד ייקבע במקביל מעמדה של ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי

הכיצד לא שאלו עצמם מלומדינו המשפטנים מדוע דווקא מאז 1992 מתערער בהדרגה האמון הציבורי בבית המשפט? אולי מפני שבמהלך רבע המאה האחרונה חזינו כיצד, כמעט מבלי דעת, מתכרסמת יכולתנו לקדם את מטרותינו הלאומיות? פעם בג"ץ קעדאן, פעם סירוב היועמ"ש דאז (והיום, איזו הפתעה, שופט עליון) מזוז להגן על העמדה שקק"ל יכיר לה לפעול למען העם היהודי, פעם מניעת גידוש מסתננים מאפריקה בנוהל מהיר, ועשרות החלטות מאוסות דומות. לעיתים לא נדרשת אפילו החלטה, ודי לבג"ץ "לרמוז" כדי לשנות את מדיניות הממשלה. אם במודע ואם בהיסח הדעת, מקדמים המשפטים הללו סדר יום פוסט-ציוני לכאורה, המי עקר מדיניות ציונית פרטיקולרית, ומערער על הדרך שבה צעדו הציונות וישראל מאז הרצל ובן-גוריון.

זו הסיבה שאין לתת אמון בשיקול דעתם של המציעים לשנות את חוק הלאום: שיקוליהם המשובשים במשך שנות דור, הם שיצרו מלכתחילה את הצורך בחקיקתו. אך במקום להסתפק בתשובה שלילית להצעה לשנות את חוק הלאום, הבה ננצל את ההזדמנות ונציע חלופה טובה יותר: אדרבה, יוכנס לחוק הלאום סעיף המבהיר שקיים בישראל שוויון אישי לכל האזרחים, אך רק בתנאי שבכל חוקי היסוד שנחקקו מאז 1992, יוכנס סעיף חדש המציין במוצהר שחוקים אלה יפורשו בראש ובראשונה בכפוף להגדרתה של ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי.

ד"ר אופיר העברי הוא המשנה לנשיא מכון הרצל בירושלים